

RITUEEL EN LITURGIE

BLIK OP COLLEGES 2024 - 2025

Elza Kuyk vertelt over de inhoud van het vak Liturgie dat zij aan het Seminarie geeft.

In de periode september – december 2024 vond de jaarlijkse collegereeks *Ritueel en Liturgie* plaats: zes bijeenkomsten van elk 2,5 uur. Er namen zes studenten van het Arminius Instituut en twee contractstudenten deel aan deze module.

Oefening baart kunst Met het vak *Ritueel en Liturgie* willen we de studenten voorbereiden op hun stage. Door te oefenen met de vaste onderdelen van liturgie in vrijzinnige kerkdiensten, maken de studenten kennis met de geschreven en ongeschreven regels van liturgie en van eventuele rituelen op allerlei denkbare plaatsen. Iedereen heeft wel ervaring als deelnemer aan vieringen en andere rituelen, maar meestal nog niet in de rol van voorganger. Een aantal studenten heeft wel enige liturgische beroepservaring. Zelf heb ik als PKN-predikant voorgangervaring uit de tijd dat ik in de jeugdzorg werkzaam was. Door mijn promotieonderzoek naar meervoudig gebruik van kerkgebouwen, heb ik speciaal leren kijken naar de wisselwerking van liturgie en (kerk) ruimte. Ik ben meer antropologisch naar kerkdiensten gaan kijken: hoe ziet het samenspel van taal, ruimte, aankleding en gebaren eruit? Waaruit bestaat de participatie? Wat lijken de intenties te zijn en wat maakt dat iets wel of niet werkt?

Het eerste van de vijf leerdoelen is al gelijk ambitieus. Na het volgen van de module heeft de student inzicht in de betekenis van liturgie als verbinding met het Heilige. Dat is zeker wat we beogen in het ontwerpen van liturgie en rituelen, terwijl daar geen rechtstreekse controle over mogelijk is: *het heilige laten gebeuren*. Soms begint het met inzicht in wat het heilige wellicht nog in de weg staat.

Eenvoudige vragen als *wat maakt dat je je welkom voelt* dan *wel wat maakt dat iets (voor jou) niet werkt*, kunnen daar al enig zicht op geven.

Vieringen In dit vak maken studenten vanuit hun eigen diverse achtergronden nader kennis met vieringen in een vrijzinnige context. Het studiemateriaal bestaat uit bronnen uit de vrijzinnige protestantse traditie (Marius van Leeuwen, Yvonne Hiemstra), uit basismateriaal als twee banden van *het dienstboek* (PKN) en de bundel *Ons Leven Vieren* (Bert Dicou, e.a. 2019), het *Liedboek* (2013) en *Zangen van Zoeken en Zien*. Het liturgisch repertoire dat iedereen meeneemt uit de eigen traditie komt uiteraard ook mee. Bij thema's als *hoe kies je liederen* gebruiken we materiaal van Lydia Vroegindewey en Bettine Siertsema. Voor een beschouwing over het belang van de plaats van handeling, hebben we een boeiende casestudy van Erica Meijers in een bundel, getiteld *Dat wonderlijke kerkasiel* (2020).

Praktijk Voor de voorbereidingsopdrachten keken de studenten naar aangewezen fragmenten van remonstrantse kerkdiensten via de website van kerkdienstgemist.nl. In deze cursusperiode kwamen we virtueel kijken in Den Haag, Hengelo, Amsterdam en Utrecht. In de gemeente in Hengelo zagen de studenten hoe vier verschillende gastpredikanten

(Berend Borger, Jan Berkvens, Sandra van Zeeland en Madelief Brok) hun diensten daar begonnen en reflecteerden zij op wat zij zagen. We keken naar maaltijdvieringen met Reinhold Philipp, Marthe de Vries en Joep de Valk. Voor de eindopdracht keken studenten naar de vele mogelijke kledingkeuzes van de remonstrantse predikanten en bedachten waar hun eigen voorkeur naar uit zou gaan in relatie tot hun ambtsvisie. Elke student gaf een minicollege, meestal vanuit een specifiek werkveld. Dit jaar betrof dat onder andere een herinneringsritueel in een zorginstelling en liturgie als onderdeel van een klimaatactie op een transportlijn voor kolen. We besteedden aandacht aan het schrijven van diverse soorten gebeden, al of niet aan de hand van voorbeelden uit *Ons leven vieren*. Naast al het zorgvuldig wikken en wegen van woorden voor hun voorbereidingsopdrachten, werden studenten uitgedaagd om in een *Quick Liturgy*-opdracht specifieke gebeden in korte tijd op te schrijven, zonder enige bron bij de hand. Ook onder tijdsdruk kwamen er aansprekende gebeden tevoorschijn en de studenten konden ervaren dat ze ook op hun ingevingen en intuïtie kunnen vertrouwen. De studenten kunnen beamen dat ze met de ambachtelijkheid van liturgie ontwerpen zonder meer kennis hebben gemaakt. De werkvormen in de colleges waren sterk interactief. De feedback op de uitgewerkte opdrachten van studenten bracht ik terug in de colleges waaruit we weer nieuwe thema's konden destilleren. ■

TEKST EN BEELD Elza Kuyk, universitair docent aan het Arminius Instituut.

